

licae repugnare opinati sunt propter loca *Matth. V. 39.*
Ne obſiſtite iniurioſo; ſi quis te percufferit in dextram
maxillam, praebe illi et alteram; atque Rom. XII. 19.
Non vos defendentes cariffimi, aliaque ſimilia.

DCLIX. Enimvero Euangelium vult alios a nobis diligere aequae, ac nosmetipſos, non autem magis, ipſique Apoſtoli gradu utebantur. * Nec negotium faciunt obiecta loca. Siquidem D. *Matthaeus* tam de ſe in iniuria loquitur, quam illa, quae futura eſſet religionis cauſa, D. *Pauli* autem verba tantum ad vindictam pertinent, ſunt enim ſic vertenda: *Vos non obſiſcentes, quemadmodum contextus docet,*

C A P V T XXIV.

De ſocietate generatim.

DCLX. Quonia in ſtatu naturali conuato quisque perfectae ſuae obligationi ſatiſfacit actionibus negatiuis, ſue abſtinentia ab alterius laeſione, evidens eſt, vt durante primaeva hac aequalitate, ac libertate, in quaeſadem erant omnium iura, ac obligationes, nemo *ius perfectum* habeat in actiones aliorum poſitiuas, et quae in faciundo conſiſtant. Quare ſi nobis competant huiusmodi iura, neceſſe eſt, ea hypothetica eſſe, atque ſuperaddita.

DCLXI. Nihil acquiritur ſine ſufficiente titulo ac modo, ergo nec *ius perfectum* et affirmatiuum in perſonas. Modus autem acquirendi originarius ad res, quae nullius ſunt, pertinet. Ex quo ſit, vt homines, qui naturaliter iura habent aequalia, ius in alios homines perfectum et affirmatiuum non acquirit, niſi modis derivatiuis, pacto ſcilicet, vel lege, quibus porro *ad unius in ad alterius* transfertur, et primaeva naturalis libertas, ſue independentia, et aequalitas limitatur.

DCLXII.

* Cf. *Grot. l. c. III. 5. 6.*

DCLXII. Quum status, in quo duo vel plures finem aliquem communem obtinere conantur, *societas* generatim dicatur, inde consequitur, ut in omni societate opus sit, *a*) communi aliquo fine, *b*) unione quadam voluntatum, quae ad illum tendant, *γ*) unione virium, siue mutuo adiutorio, *d*) negotiis socialibus, quibus socii tanquam mediis ad scopum propositum utantur,

DCLXIII. Et quia societas particularis et aduentitia est status, in quo homo ius perfectum et affirmativum in hominem habet ad communem finem coniunctis viribus obtinendum, iura autem affirmativa in personas vel pacto, vel lege acquiruntur, in promptu est, cur societas in *publicam*, siue *voluntariam*, et *legalem*, seu *necessariam* diuidatur.

DCLXIV. Vti iura et fines sociorum sunt diversissimi, ita et societates in plurimas abeunt formas; sed quia lex non praecipit, nisi, quod bonum est, pacta vero irrita sunt, si facultas paciscendi moralis desit, conficitur, societates veri nominis iustas et licitas esse debere, non vero illicitas et iniustas. *L. 57. D. pro soc.*

DCLXV. Quaecunque autem sit societas, socii qua tales unam voluntatem habere, et coniunctis viribus ad eundem finem contendere debent, et idcirco quaedam obligationes, et quaedam iura cuiuslibet societatis propria cogitantur. Et iam tenemus causam, cur omnis societas tanquam *vna persona moralis* respiciatur; quae ratione aliorum, qui de societate non sunt, iura sua naturalia libertatis et aequalitatis *sacra* tecta retineat.

DCLXVI. *Salus societatis* est non impeditus progressus ad eius finem consequendum, ipse autem finis quatenus obtinetur, *commune bonum* dicitur; quamobrem quilibet socius communi bono studere obligatur ex fine et pacto societatis aestimando, ita quidem, ut in societate voluntaria, in qua iura et obligationes so-

ciales pacto extendi vel restringi possunt, primario pacti, dein finis socialis in subsidium dumtaxat fit habenda ratio.

DCLXVII. Inde autem colligimus principium cognoscendi iura et obligationes sociales esse societatis finem; omnes vero leges sociales in illa vniuersali propositione contineri: *Fini societatis conuenienter viuas.*

DCLXVIII. Qui iura non competentia sibi in alienum adrogat, vel qui impedit, quo minus homo iura etiam adquisita exercere possit, fit laedens; igitur socii duplici se laedunt modo, I. si vnus maiora praetendat iura, quam ex fine et pacto societatis fuerunt translata, aut II. si alter alterum in exercitio iurium concessorum impediat, et sic suae obligationi haud satisfaciat.

DCLXIX. Atque in vtraque specie, si res in abstracto spectetur, habet laesus ius cogendi laedentem, vt laesio cesset, vel etiam discedendi a societate; fieri tamen potest, vt vi pacti, vel finis societatis alia ratio et modus fuerit determinatus, quo quisque socius iura sua persequatur, qui porro erit etiam seruandus.

DCLXX. Libertas sociorum naturalis quoad eas tantum actiones diminuitur, circa quas vi societatis obligationem contraxerunt, contra vero in iis, in quibus vt socii spectari nequeunt, ipsis adhuc status ac libertas naturalis remansit; quare socii in negotiis, in quibus vt socii considerari non possunt, inuicem iure vtuntur naturali, et bono etiam proprio priuato licite inuigilant.

DCLXXI. Si contingat officia socii erga seipsum cum officiis erga societatem collidi, posteriora praeferre oportebit, quia bonum maius bono minori, et bonum tot us bono partis praeponderat, eaque est naturae Auctoris voluntas, vt ad id semper, quod perfectius est, enitatur.

DCLXXII.

DCLXXII. Et sane qui in societatem conuerunt, id etiam polliciti sunt; nam sic malum certum, quod erat positum in insufficientia ad finem, cum malo incerto atque remoto commutarunt; denique, si socius bonum proprium bono communi anteferet, obligationem socialem perfectam violaret, ac ius belli tribueret sociis, inde vero maioris adhuc infelicitatis periculum subiret.

DCLXXIII. Leges sociorum eo non pertingunt, ut aliquid contra officia Deo debita praecipere valeant; eo igitur in casu officia erga socios non praecirent.

DCLXXIV. Societas, quae ex aliis societatibus tanquam partibus coaluit, est *composita*; sin minus, *simplex*; igitur sicut socii se habent ad suam societatem simplicem, ita se habent societates simplices ad compositam, et hinc membra societatis simplicis obligata sunt, 1) ut actiones suas ad commune bonum societatis compositae dirigant, 2) ut in collisione boni societatis simplicis cum bono societatis compositae illud tanquam medium huic veluti fini postponant.

DCLXXV. Porro societas sine imperio est *aequatoria*, *aequalis*, cum imperio *rectoria*, *inaequalis*, igitur in societate inaequali adest dependentia ab alterius arbitrio, siue *subiectio*, nec non *inferior*, siue subditus.

DCLXXVI. Quia in societate aequali non est imperium, negotia socialia ex natura societatis et ex communi voluntate determinari debent; quam quum in singulis negotiis obtinere sit difficillimum, consequens est, ut ab dicta societatis tam media, quae semper eodem modo ad finem societatis requiruntur, quam validum consentiendi modum in reliquis negotiis nondum determinatis communi voluntate definire oporteat.

DCLXXVII. Quia vero impossibile est de omnibus futuris circumstantiis cogitare, quotiescunque nouae emergunt species, quae pro bono societatis decidendae sunt, opus est, ut in consensu omnium ad normam antea statutam sufficienter declarato perficiatur.

DCLXXVIII. Declaratio voluntatis socii facta societati de eo, quod communi consensu definiri debet, *votum* dicitur vel *suffragium*. Estque 1.) vel affirmatiuum, vel negatiuum, 2.) vel categoricum, vel conditionale, 3.) vel expressum, vel tacitum, 4.) vel deliberatiuum, vel decisiuum. Et prout vel omnes socii idem volunt, vel vero dissentiunt, vota quoque sunt, 5.) vel vnanimia, vel diuersa, haec autem 6.) maiora, minora, paria.

DCLXXIX. Quando socii votis inter se collatis determiuant, quid fieri, vel non fieri debeat, tunc *concludunt*; vnde intelligitur, vnanimia semper concludere, nunquam paria, nisi antea esset definitum, vt vnus personae votum vincat, aut vt valeat *calculus Mineruae*. Secus rem vel sorte decidere, vel si res moram ferat, nouam consultationem instituere licebit.

DCLXXX. In societate vna est voluntas, quae quum per plura motiua determinetur, in dubio vota maiora concludere debent, vt res inueniat exitum, nisi aliter ab initio placuerit, veluti vt adsint duae tertiae. Et quia vnusquisque suum iudicium pro meliori et veriori habet, vota non ponderare, sed numerare necesse est.

DCLXXXI. Si tres vel plures sociorum sint sententiae, et curandum sit, vt negotium finiatur, illa vota plus valere debent, quibus pauciora aduersantur, et quum sequi non liceat, quod plurimis placet, id erit sequendum, quod displicet paucioribus. Quod si rem, in qua fundamentum habet societas, non omnes aequaliter participant, vota erunt aestimanda in ratione eius, quod vnusquisque participat, tunc enim vnus pro pluribus sociis computatur.

DCLXXXII. Qui votum ferre *non potest*, is ius non habet exercendi suffragium; et qui *non vult*, siquidem praesens sit, expresse ei renuntiat, si autem absens, renuntiat tacite, nisi id alteri committat; igitur ius absentium praesentibus adcrefcit.

DCLXXXIII.

DCLXXXIII. Leges sociales praescribunt media in finem communem idonea. Igitur 1.) nulla societas sine legibus stare, et nullius salus sine legum custodia conseruari potest. 2.) Singulus quisque socius tenetur vniuersis legibus societatis parere. 3.) Quicumque recipitur in societatem, se huius legibus submittit, vel expresse, vel tacite.

DCLXXXIV. Pactorum valor pendet a contractantium voluntate; si igitur societas sit mere pactitia, poterit illa vi libertatis naturalis sociales leges tollere, mutare, aliasque surrogare, et ita singuli quidem socii legibus obligantur, non autem vniuersi; quare etiam a societate, siue ad certum tempus, siue ad dies vitae inita, communi consensu recedere poterunt.

DCLXXXV. Atque hoc de societate aequali. Quae vero societatis inaequalis iura sint et obligationes, hisce positionibus includimus. I. Imperans habet ius perfectum, determinandi actiones permissas subditorum, siue *potestatem*, ex fine tamen et pacto dimittendam.

DCLXXXVI. II. Huic potestati porro parendi obligatio correlata est, ne secus inutile sit imperium, et ideo cessat libertas naturalis quoad actiones, in quas imperanti qua tali ius competit. III. Potest igitur imperans subditis leges ferre, et media omnia ad finem hunc necessaria adhibere, hinc leges sanctione poenali munire. IV. Sed, quia tamen harum legum vis ab eiusdem pendet arbitrio, illas etiam mutare et tollere potest, atque adeo ipse ab earum obligatione est immunis.

DCLXXXVII. Non autem eidem licet leges alias condere, quam pro bono societatis communi, nec leges conventionales pacto constitutas violare. V. Qui se subiicit ad tempus, is libertatem tantum suspendit, qui vero pro semper imperio se submittit, libertatem alienat. VI. Quum pacta sint seruanda, nec impe-
rari

rari

rans indistinctim se abdicare imperio, nec subiectus se ei subtrahere poterit altera parte inuita.

DCLXXXVIII. Imperium, quod solummodo natura et essentia societatis restringitur, est *absolutum*, quod vero etiam ab accidentalibus pactis accipit modum, limitatum, seu *temperatum* vocatur; quod si in actiones permissas omnes subditorum, atque eorum res competat, est *despoticum*.

DCLXXXIX. Vnum despoticum imperium ab altero haud differt specie, in eo enim subditis nil pro bono privato facere licet; sed differt limitatum, infinita enim sunt pactorum genera, quae translationi imperii adici possunt. Et quia in imperio *temperato* non omni renuntiat libertati, societas huiusmodi quoad ea, quae iuri imperantis non subsunt, ut societas *aequalis* quidem spectanda est, modum tamen, qui ab initio placuit, ius suum persequendi, societas partialis egredi non potest.

DCXC. Nulla cadit obligatio in actiones physice vel moraliter impossibiles, ergo nec *imperium*, quorsum et actiones mere internae pertinent, si de hominis imperio sit sermo. Porro imperium in actiones tantum permissas se exserit, nequaquam vero id ius est de vita et substantia subditorum disponendi pro arbitrio, igitur a *domino* imperium distingui debet.

DCXCI. Si subditus obligationi non satisfacit, imperantem laedit, dat itaque illi ius cogendi et malum cum actione iniusta copulandi, quod *poena* est strictius sumpta. Haec ad omnes laesiones tam dolosas, quam culposas pertinet, non vero ad eas, quae nequeunt imputari.

DCXCII. Societas est persona moralis, quae ratione non sociorum originetenus statu naturali utitur; itaque non modo iuribus vniuersalibus, veluti conseruationis, aequalitatis, independentiae, sed etiam particularibus et acquisitis gaudet, eaque, ut reliqui homines, mediis proportionatis tueri potest.

DCXCIII.

DCXCIII. Quemadmodum societas pacto, vel lege nititur, ita iisdem modis cessat, si nimirum desinat legis et obligationis ratio, aut nexus pactitius dissolvatur.

CAPVT XXV.

De societate coniugali.

DCXCIV. A iure sociali generatim ad examen specialium societatum transimus, quae quoniam sunt innumerae, hic non nisi de tribus simplicibus I. *coniugali*, II. *parentali*, III. *herili*, dein IV. de vna, quae ex his nascitur, *composita*, familiae scilicet, seu *domestica* pro instituto nostro agemus; vt postea ciuitatis obligationes penitus suo tempore intelligi possint.

DCXCV. Intendit sapientissimus naturae Auctor humani generis conseruationem, idque corporis nostri structura, et inditi naturales stimuli satis testantur; quare ad fines ex rerum essentia fluentes, et ad corporis humani perfectionem, in consensu operationum cum eius scopo positam, sobolis quoque propagatio pertinet. Igitur et sobolem procreare obligamur. v. *Senec Hyp. v. 478.*

DCXCVI. Discimus ab experientia, hance procreationem fieri aliter non posse, quam a duabus personis diuersi sexus, eam vero inutilem fore, nisi proles etiam educetur, hoc est: quum *ob immaturam aetatem se ipsam perficere non valeat, ad id idonea efficiatur*. Qui ergo sobolem tenetur procreare, ei etiam educandi, et porro voluntatem et vires in hunc finem cum persona diuersi sexus coniungendi officium incumbit.

DCXCVII. Coniunctio personarum diuersi sexus procreandae et educandae sobolis causa inita est *matrimonium*; qui sunt in matrimonio, *coniuges*, et *coniux mas maritus*, *coniux femina vxor* adpellantur.

DCXCVIII.